

Nr 301.

Av herr **Vennerström**, om skrivelse till Kungl. Maj:t i fråga om överförande till de borgerliga församlingarna av äganderätten till den ecklesiastika jorden.

Den nuvarande ecklesiastika jorden i Sverge har kommit till på tre olika vägar. Den har skapats dels genom gåvor av enskilda, dels genom sammanskott av församlingarna, dels genom upplåtelser från statens sida.

Under kristendomens första tid tillkom kyrkojorden så gott som uteslutande på den första vägen. Det var de enskilda intresserades sak att frivilligt, genom gåvor, ge kyrkan och prästen det nödvändiga ekonomiska underlaget. Kyrkorna uppbyggdes av konungarne och andra enskilda kristligt intresserade. Och dessa sörjde även för bostäder åt prästerna.

Under senare delen av medeltiden trädde församlingen i förgrunden. Landskapslagarna stadgade om bol för prästen vid kyrka. Det blev församlingens sak att upprätta vederbörliga prästboställen. Från denna tid tillkommo prästboställena genom böndernas försorg i enlighet med lagarnas stadganden. I vissa delar av landet, särskilt de nordliga, torde det nästan undantagslöst ha varit församlingarna som under senare medeltiden fram till reformationen bildat prästboställena.

Gustav Vasas reformation medförde som bekant en indragning av kyrkogodsen. Den gick i främsta rummet ut över klostrens egendom. Men reduktionen drabbade även prästboställena. Särskilt blevo de prästboställen, som tillkommit genom enskilda gåvor, föremål för reduktion. I övrigt hävdades å det ekonomiska området statens överhöghet över kyrkan. Dock lades den ekonomiska bördan för församlingsbildningen alltjämt på församlingarna. Först under Karl XI trädde staten i mera vidsträckt omfattning till och upplät kronoegendom till boställen. Genom Karl XI:s

förordningar tillkommo medelst statsingripande icke så få prästboställen. Sedan denna tid har det återigen varit församlingarnas tur att sörja för prästboställens upprättande. Staten har hållit sig mera på sidan.

Huru många av prästboställena som tillkommit genom enskildas gåvor, genom församlingarnas sammanskott och genom statens upplåtelse kan givetvis icke fullt tillförlitligt angivas. Man rör sig icke så litet på gissningarnas och antagandenas område. I Normann-Lundbergs skrift: »Vem äger prästgårdarna?» vilken starkt understryker församlingarnas rätt mot såväl kronan som kyrkan, uppgives, att i våra nordliga provinser över nittio procent av prästgårdarna tillkommit genom församlingsbornas uppoffringar. I de södra och mellersta provinserna måste denna procentsiffra åtskilligt minskas. Där ha enskildas donationer spelat större roll. Detta gäller i synnerhet de äldsta kristna bygderna, Östergötland, Västergötland, Småland och trakten kring Mälaren. Omkring 50 procent torde här enligt samma källa ha uppkommit genom församlingarnas tillskott.

Vem har nu äganderätten till boställshemmanen? Den frågan sammanhänger med frågan om boställenas historiska uppkomst. Äganderättsfrågan är insvept i dunkel likaväl som den historiska uppkomsten av boställena är det. Tre parter tävla om äganderätten. De boställen, som under tidernas lopp upplåtits av staten, har staten naturligen äganderätten till. Till dem, som anskaffats av församlingarna själva, har församlingen äganderätten. Och till dem, som av enskilda donerats till respektive församlingars kyrka, har kyrkan mest rätt.

I denna tvist om äganderätten äro församlingen och staten huvudintressenterna. Från dem, som i huvudsak företräda församlingarnas syn på äganderättsspörsmålet, göres det gällande, att församlingarnas rättsanspråk blivit väl snävt bemötta av kronan. Det förefaller som om denna åskådning icke saknade fog. Dels har efter reformationen ett stort antal boställen upptagits som krono, icke på grund av verkställd utredning angående deras tillkomst, utan på grund av bestämmelser, som meddelats angående sättet för boställenas införande i jordböckerna. De ha formellt upptagits som kronans på ett sådant sätt, att de sedermera även reellt räknats som kronans. Dels ha vid tvister den praxis utbildat sig, att församlingarna ålagts skyldigheten att prestera bevis för äganderätten. Något som ofta är omöjligt, då boställenas uppkomst kan gå århundraden tillbaka och papper ha en otrevlig lust att komma bort.

I denna motion föreslås nu åtgärders vidtagande för att överflytta den nuvarande ecklesiastika jorden i *församlingarnas* ägo. Även om denna

jord överföres till församlingarna upprätthålles den samhällliga principen, att den jord, som på ett eller annat sätt hör samhället till, icke skall släppas ut i den privatkapitalistiska jordspekulationen utan bibehållas under samhällets besittning och kontroll. Församlingen är ett samhälle i smått liksom staten är det i stort. Här blir det avgörande i vilkens hand denna jord kommer till den största sociala nyttan.

Starka skäl föreligga för den åsikten, att den ecklesiastiska jorden blir rationellare utnyttjad och blir till större samhällsgagn, om församlingen får hand om den. Då den tillhör församlingen, känner sig församlingsborna förpliktigade att hålla ögonen öppna och kritiken vaken, så att den utnyttjas på bästa sätt. Man kan vara övertygad om att det ögonblickligen slås alarm, om vanvård och misskötsel föreligger. Icke så om någon mera eller mindre avlägsen statlig institution har överuppsikten. En mera byråkratisk statlig kontroll kan icke bli så levande och noggrann, som den medborgarna själva utöva över skötseln av den samfälliga egendom, i vilken de alla som församlingsbor anse sig ha sin del.

Inom församlingarna finnas många behov, för vilkas tillfredsställande den ecklesiastiska jorden i församlingarnas ägo skulle komma väl till pass. Den kan behövas för skoländamål, för fattigvårdsväsendet o. s. v. Till såväl skolor som ålderdomshem och dylikt måste församlingarna nu inköpa dyrbar mark. Församlingarnas ofta tunga ansträngningar att i detta avseende göra det bästa för sina innebyggare skulle genom den föreslagna reformen väsentligt underlättas. Det finnes en allmän strävan att lägga den ecklesiastiska jorden till grund för en vidgad kolonisationsverksamhet. Under en mera jordbrukssakkunnig och en mera jordbruksintresserad vård skulle den kunna lämna utrymme för ett betydligt större antal småbruk än nu. Den ecklesiastiska jorden är nu ofta uselt skött. Men då den i allmänhet ligger nära kommunikationsleder och nära tätare befolkningscentra, lämpar den sig utmärkt för mera intensivt jordbruk. Om nu församlingarna ägde denna jord, kunde de upplåta den till sådana församlingsbor, som önska jord att bruka och vilkas duglighet för jordbruksyrket är ganska lätt att på nära håll bedöma. Genom församlingarna själva skulle denna ökade kolonisationsverksamhet tvivelsutan kunna drivas mera rationellt än på något annat sätt.

Bör den ecklesiastiska jorden överföras till den borgerliga eller till den kyrkliga kommunen? Av de nyss uppräknade ändamål, som jordens överförande i församlingarnas ägo i främsta rummet skulle tjäna, framgår redan att den borgerliga kommunen åsyftas. Rent praktiskt sett är den borger-

liga kommunen bättre skickad än den kyrkliga att till största gagn för församlingens alla innebyggare göra den nuvarande ecklesiastika jorden fruktbringande. Och därtill kommer, att blott i den borgerliga kommunen äro alla församlingens medlemmar med. I den kyrkliga kommunen finnas blott en del.

Denna fråga är en rent ekonomisk och praktisk fråga. Den kan lösas för sig, oavsett om kyrkan skall i fortsättningen finnas kvar som statskyrka eller ej. Man behöver icke intaga någon viss ställning till spörsmålet om skiljande av sambandet mellan staten och kyrkan för att vara med om den ecklesiastika jordens överflyttning till församlingarna. Men efter allt att döma glider utvecklingen förr eller senare fram till en skilsmässa mellan stat och kyrka. Den största svårigheten vid kyrkans skiljande från staten är frågan om den kyrkliga egendomen. Under sådana förhållanden är det så mycket mera påkallat, att man snarast söker knäcka detta ekonomiska spörsmål.

Motionens krav bäres på sina håll upp av en mycket medveten och stark folkmening, som icke följer partilinjer eller kyrkolinjer. Som bevis kan nämnas, att ombud från församlingarna omkring Härnösand åren 1916—1917 upprepade gånger sammanträdde för att överlägga om denna fråga. Vid dessa sammanträden voro såväl präster som lekmän av olika partifärg ombud. Man enade sig om att söka få den ecklesiastika jorden förklarad som församlingarnas egendom och det påyrkades från alla håll, att en riksdagsmotion i ärendet borde väckas.

Härmed hemställer jag,

att riksdagen måtte anhålla, att Kungl. Maj:t ville låta utreda på vad sätt ett överförande av den ecklesiastika jorden i de borgerliga församlingarnas ägo kan ske samt för riksdagen framlägga det förslag, vartill utredningen kan föranleda.

Stockholm den 1 febr. 1920.

Ivar Wennerström.